

BENEFICJENCI¹ ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ² W 2015 R.

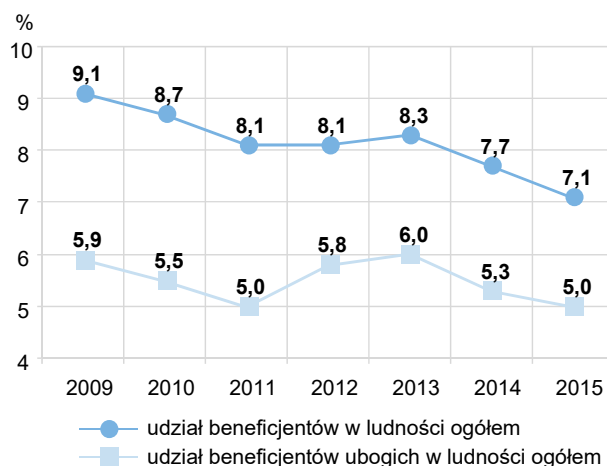
W 2015 r. liczba beneficjentów pomocy społecznej wynosiła 2729,8 tys. osób. W porównaniu z poprzednim rokiem odnotowano spadek ich liczby o 224,1 tys. osób (o 7,6%), a w porównaniu z 2009 r. (pierwszego roku stałej obserwacji statystycznej tej zbiorowości) – o 733,2 tys. osób (o 21,2%).

Na przestrzeni lat 2009-2015 wzrost liczby beneficjentów odnotowano jedynie w latach 2012 i 2013 (odpowiednio o: 0,2% i 3,0%) po podwyższeniu w październiku 2012 r. kryterium dochodowego³ uprawniających do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

Wśród beneficjentów pomocy społecznej obserwuje się przewagę ludności wiejskiej, chociaż w omawianym okresie w zbiorowości beneficjentów następował ciągły spadek udziału ludności wiejskiej z poziomu 55,1% w 2009 r. do 52,9% w 2015 r.

Wskaźnikiem określającym skalę korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej jest udział beneficjentów tej pomocy w ludności ogółem, w opracowaniu zamiennie określany jako zasięg korzystania z pomocy społecznej lub częstość korzystania z pomocy społecznej. W 2015 r. zasięg korzystania z pomocy społecznej wynosił 7,1% i w porównaniu z 2009 r. zmniejszył się o 2,0 p. proc. Częstość korzystania z pomocy społecznej na wsi wynosiła 9,5%, a w miastach 5,5%. W porównaniu z 2009 r. częstość korzystania z pomocy społecznej zmniejszyła się na wsi o 3,4 p. proc., a w mieście o 1,2 p. proc.

Wykres 1. Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w latach 2009-2015

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS oraz GUS.

Osoby ubogie⁴ wśród 2729,8 tys. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej stanowiły blisko 71% (1931,2 tys.)⁵.

Na przestrzeni lat 2009-2015 wzrost liczby ubogich beneficjentów podobnie jak wzrost liczby beneficjentów ogółem wystąpił w latach 2012 i 2013 po zmianie kryterium dochodowego w 2012 r. W zbiorowości ogółem ten wzrost był jednak stosunkowo niewielki, a w populacji ubogich beneficjentów wyniósł 15,6%.

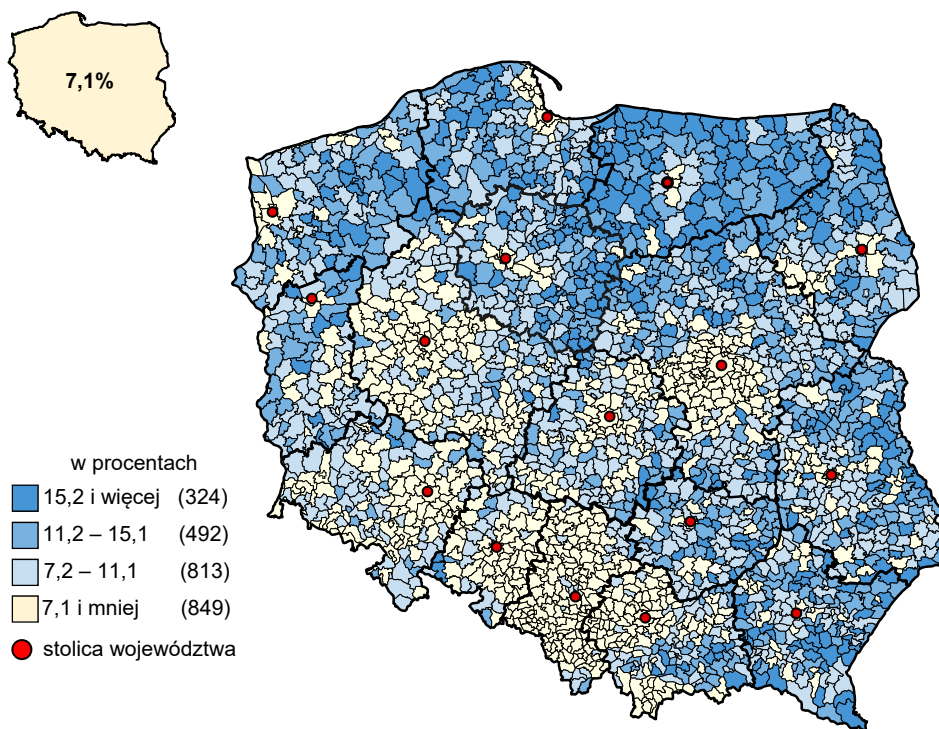
W 2015 r. udział ubogich beneficjentów w ogólnej liczbie ludności wynosił 5,0% i w porównaniu z 2009 r. zmniejszył się o 0,9 p. proc.

Województwa o najniższej częstości korzystania z pomocy społecznej – poniżej 7,0% – zlokalizowane były w Polsce centralnej oraz w pasie południowym od zachodniej granicy państwa po województwo małopolskie. W tej grupie najrzadziej z pomocy społecznej korzystali mieszkańcy województw: śląskiego, dolnośląskiego i opolskiego, odpowiednio: 4,9%, 5,2% i 5,6%. W tych trzech województwach odnotowano też najmniejszy – poniżej 4% – zasięg beneficjentów ubogich w liczbie mieszkańców ogółem.

W 2015 r. we wszystkich województwach stwierdzono spadek zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w porównaniu z 2009 r. (Mapa 1). Najbardziej dynamiczne, pozytywne zmiany zachodziły w województwach cechujących się wysokim zasięgiem korzystania z pomocy społecznej i odwrotnie w województwach o najmniejszym wskaźniku zwykle dynamika była mniejsza.

Znacznie większe zróżnicowanie zasięgu korzystania z pomocy społecznej obserwuje się na poziomie gmin. Największą zmiennością zasięgu korzystania z pomocy społecznej na poziomie gmin cechują się województwa, w których współczynnik zmienności wynosił odpowiednio: opolskie (54,4%), małopolskie (51,0%) i mazowieckie (48,3%).

Mapa 2. Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem według gmin w 2015 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS oraz GUS.

Stosując klasyfikację jednostek przestrzennych według stopnia urbanizacji DEGURBA⁶ zasięg korzystania z pomocy społecznej przedstawiał się następująco:

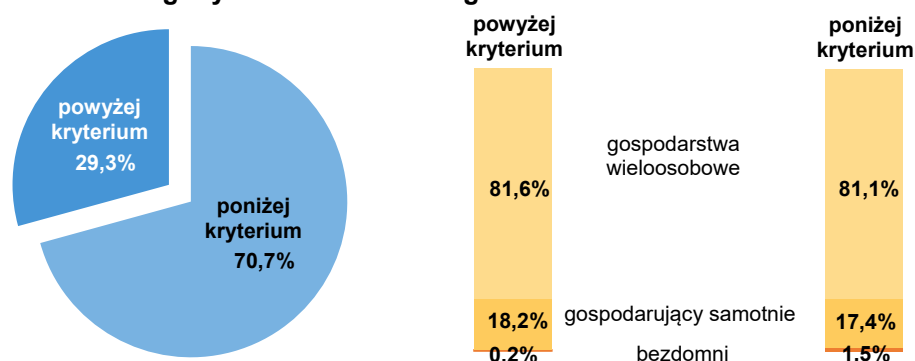
- na obszarach gęsto zaludnionych – wyniósł 4,7%,
- na obszarach pośrednich – 6,1%,
- na obszarach słabo zaludnionych – 9,7%.

Mniejszą intensywność korzystania z pomocy społecznej obserwowano w aglomeracjach miejskich. Najwyższy zasięg korzystania z pomocy społecznej występował głównie na obszarach Polski północnej i wschodniej oraz w gminach położonych w większej odległości od centrów miejskich i przemysłowych.

Charakterystyka demograficzno-społeczna beneficjentów

Spśród 2729,8 tys. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, 1931,2 tys. (blisko 71%) to osoby ubogie⁷. Struktury dwóch grup beneficjentów podzielonych według kryterium dochodowego (poniżej i powyżej kryterium) były bardzo zbliżone, co przedstawiono na Wykresie 3. W obydwu grupach beneficjentów zdecydowaną większość (ponad 4/5) stanowili członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych, a mniej niż 1/5 osoby samotnie gospodarujące. Bezdomni beneficjenci pomocy społecznej z dochodami poniżej kryterium dochodowego stanowili 1,5% ubogich beneficjentów. Odsetek osób bezdomnych z dochodami powyżej kryterium dochodowego był niewielki i wynosił 0,2%.

Wykres 3. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego w 2015 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS oraz GUS.

W dalszej części opracowania charakterystykę omawianych beneficjentów przedstawiono w trzech grupach:

- osoby w gospodarstwach domowych z dochodami poniżej kryterium dochodowego (ubodzy beneficjenci w gospodarstwach domowych), którzy stanowili 98,5% ogółu ubogich (1903,1 tys.),
- osoby w gospodarstwach domowych z dochodami powyżej kryterium dochodowego, którzy stanowili 99,8% ogółu osób z dochodami powyżej kryterium korzystających z pomocy społecznej (797,1 tys. osób),
- osoby bezdomne⁸ niezależnie od wysokości dochodu (29,6 tys. osób).

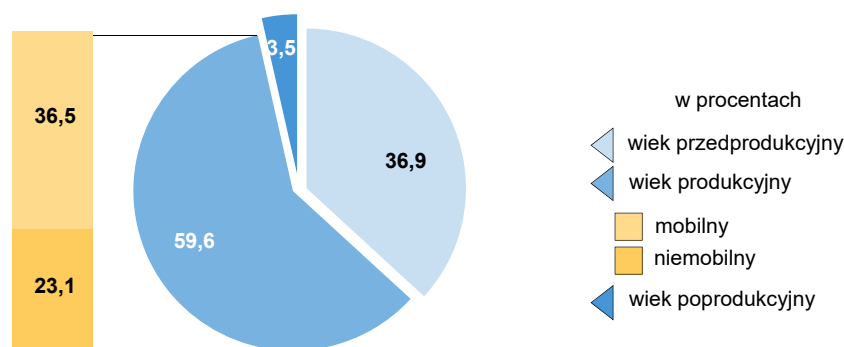
Ubodzy beneficjenci w gospodarstwach domowych

W 2015 r. wśród 1903,1 tys. ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych 17,7% to osoby samotnie gospodarujące, a 82,3% to członkowie gospodarstw wieloosobowych.

Znaczną część (blisko 60%) omawianej zbiorowości stanowiły osoby w wieku produkcyjnym. Udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat wynosił blisko 37%, a udział osób w wieku poprodukcyjnym był niewielki i wynosił ponad 3%.

Częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci z ubogich gospodarstw domowych była ponad 2-krotnie wyższa niż wśród dorosłych z pokolenia ich rodziców. Osoby w wieku przedprodukcyjnym z ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej stanowiły 10,1% ogółu dzieci i młodzieży w tym wieku, a odpowiedni wskaźnik dla osób w wieku produkcyjnym wyniósł 4,8%. Najrzadziej z pomocy społecznej korzystały osoby w wieku poprodukcyjnym, 1,0% osób w tym wieku to ubodzy beneficjenci w gospodarstwach domowych.

Wykres 4. Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według ekonomicznych grup wieku w 2015 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS – opracowanie własne.

Wśród dzieci i młodzieży w wieku przedprodukcyjnym z ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej największą, liczącą ponad 266 tys. osób grupę, stanowiły dzieci w wieku poniżej 7 lat (blisko 38%), a udział uczniów szkół podstawowych wynosił blisko 36%.

Wśród ubogich beneficjentów w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety i 65 lat i więcej mężczyźni) w gospodarstwach domowych największą grupę – 49,9 tys. osób (74,0%) stanowiły osoby w wieku poniżej 70 lat. Osoby najstarsze, w wieku 75 lat i więcej stanowiły 14,1% (9,4 tys. osób) wszystkich ubogich beneficjentów w wieku poprodukcyjnym w gospodarstwach domowych.

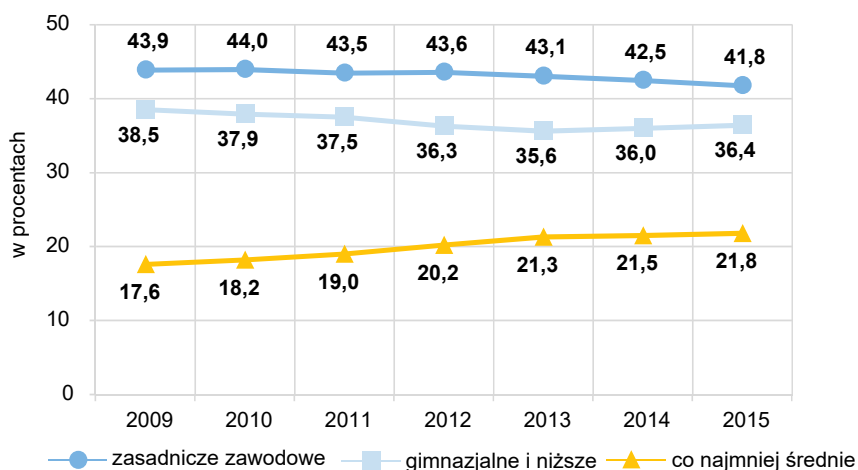
Jedną z głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej były problemy zdrowotne. W 2015 r. wśród ubogich beneficjentów pomocy społecznej w gospodarstwach domowych zarejestrowano 268,5 tys. osób chorych przewlekle (ponad 14% badanej zbiorowości). Największy udział osób przewlekle chorych wystąpił wśród najstarszych ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych. W omawianej zbiorowości wśród osób w wieku poprodukcyjnym udział przewlekle chorych wyniósł blisko 47%, a w wieku produkcyjnym niemobilnym ponad 30%.

Liczba ubogich niepełnosprawnych beneficjentów w gospodarstwach domowych wyniosła 241,1 tys. osób (ponad 12% badanej zbiorowości). Podobnie jak w przypadku osób chorych, częstość występowania osób niepełnosprawnych jest powiązana z wiekiem. Największy udział osób niepełnosprawnych wystąpił w gospodarstwach ubogich beneficjentów w wieku poprodukcyjnym – 38,4% oraz wśród osób w wieku produkcyjnym niemobilnym – 30,5%.

Niski poziom wykształcenia jest jedną z głównych przyczyn bezrobocia, a brak pracy to jedna z głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych. W omawianej zbiorowości w grupie osób w wieku 25 lat i więcej, a więc osób, które etap edukacji w zdecydowanej większości mają za sobą, dominowały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 41,8% oraz z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (głównie podstawowym) – 36,4%.

Warto zwrócić uwagę, że w latach 2009-2015, także wśród ubogich beneficjentów pomocy społecznej w gospodarstwach domowych stopniowo zwiększał się udział osób z wykształceniem średnim a nawet wyższym, co jest odzwierciedleniem ogólnego trendu we wzroście poziomu wykształcenia ludności.

Wykres 5. Ubodzy beneficjenci pomocy społecznej w wieku 25 lat i więcej w gospodarstwach domowych według poziomu wykształcenia

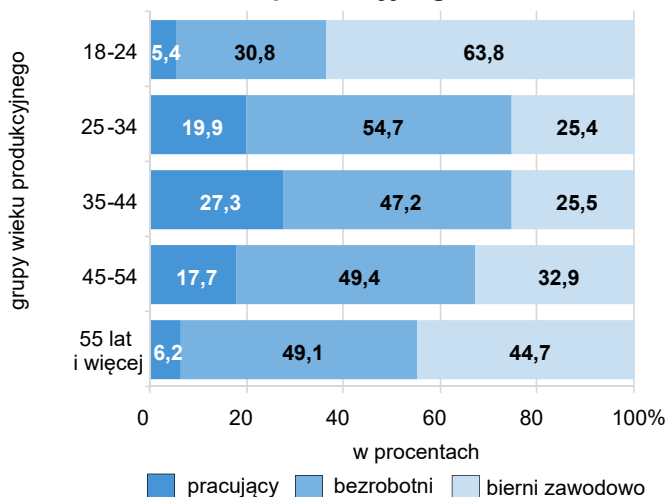
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS – opracowanie własne.

W 2015 r. wśród ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych w wieku produkcyjnym, najliczniejszą grupę stanowiły osoby bezrobotne – 536,1 tys. osób (47,3%) oraz osoby biernie zawodowo – 409,2 tys. osób (36,1%). W omawianej zbiorowości było 189,2 tys. (16,7%) osób pracujących.

W poszczególnych grupach wieku, odsetek pracujących beneficjentów w ubogich gospodarstwach domowych był mocno zróżnicowany od 5,4% w grupie wieku 18-24 lata do 27,3% w grupie wieku 35-44 lata.

Udział bezrobotnych wśród osób w wieku powyżej 24 roku życia wynosił od 47,2% w przedziale wieku 35-44 lata do 54,7% w grupie osób w przedziale wieku 25-34 lata. W grupie osób w wieku 18-24 lata kształtował się na poziomie ponad 30%.

Wykres 6. Ubodzy beneficjenci pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według pozycji na rynku pracy i grup wieku produkcyjnego w 2015 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS – opracowanie własne.

Bierność zawodowa najczęściej występowała wśród osób młodych. W ubogich gospodarstwach wśród beneficjentów w wieku 18-24 lata blisko 64% nie pracowało i nie poszukiwało pracy. Drugą grupę osób w wieku produkcyjnym o wysokim odsetku biernych zawodowo (blisko 45%) stanowiły osoby w wieku 55 lat i więcej.

Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej nie dostarcza informacji o przyczynach bierności zawodowej. Analiza danych wskazuje jednak, że ponad połowa biernych zawodowo (52,1%) to osoby chore lub niepełnosprawne. Drugą poważną przyczyną bierności, dla 8,2% biernych zawodowo, szczególnie osób w wieku 18-24 lata może być nauka.

Uwagę zwraca duży odsetek (ponad 55,6%) ubogich beneficjentów biernych zawodowo w wieku 18-24 lata, którzy byli zdrowi, nie uczyli się i nie pracowali.

Beneficjenci w gospodarstwach domowych z dochodem powyżej kryterium dochodowego

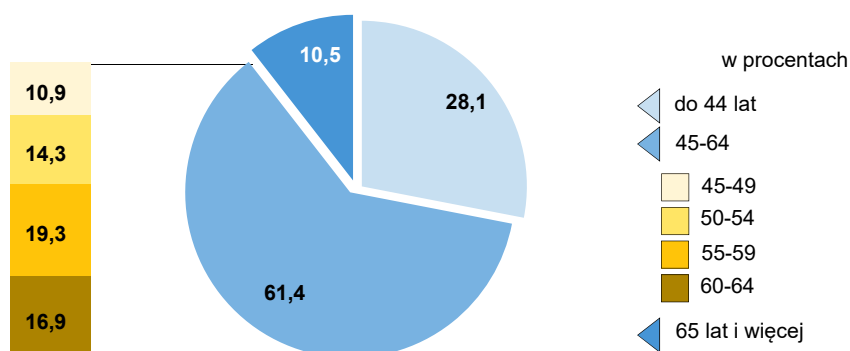
Zbiorowość osób w gospodarstwach domowych z dochodem powyżej kryterium dochodowego zarówno w gospodarstwach jednoosobowych jak i wieloosobowych liczyła 797,1 tys. osób, czyli blisko 30% ogółu beneficjentów. Większość z tych osób skorzystało ze świadczeń na podstawie programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, w którym dochód na osobę był podwyższony do 150% kryterium dochodowego.

Drugą istotną grupę beneficjentów w gospodarstwach domowych z dochodem powyżej kryterium stanowiły osoby samotnie gospodarujące, korzystające najczęściej z usług opiekuńczych (częściowo opłacanych w zależności od sytuacji rodzinnej i majątkowej beneficjenta, jego stanu zdrowia i wieku).

Bezdomni beneficjenci pomocy społecznej

W 2015 r. ośrodki pomocy społecznej udzieliły pomocy z powodu bezdomności 29,6 tys. osobom, z czego w zdecydowanej większości w mieście (blisko 83%). Największą grupę ogółu bezdomnych stanowią osoby w przedziale wieku 45-64 lata. Osoby bezdomne to w większości – 19,0 tys. (blisko 65%) mężczyźni w wieku 45 lat i więcej.

Wykres 7. Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według grup wieku w 2015 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS – opracowanie własne.

W zbiorowości osób bezdomnych chorzy stanowili 62,7% (w tym przewlekle – 31,6%), a osoby niepełnosprawne 34,3%.

Blisko 2/3 bezdomnych nie miało własnego dochodu, a osoby posiadające własne źródło dochodu utrzymywały się przede wszystkim ze źródeł niezarobkowych innych niż świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Warto jednak wspomnieć, że ponad 42% bezdomnych to osoby bezrobotne, a więc aktywnie poszukujące pracy. Jedynie 1,6% bezdomnych w wieku produkcyjnym miało status osoby pracującej.

Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

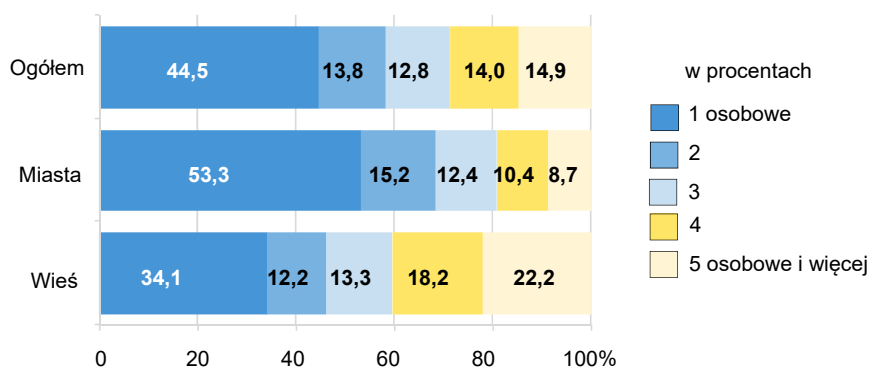
W 2015 r. z pomocy społecznej świadczonej przez gminy skorzystało 1086,9 tys. gospodarstw domowych, w tym 755,6 tys. z dochodami poniżej kryterium dochodowego. W latach 2009-2015 zmiany liczebności zarówno gospodarstw domowych ogółem, jak również gospodarstw ubogich kształtowały się podobnie, do opisanych w części dotyczącej beneficjentów.

Liczba gospodarstw domowych ogółem, które skorzystały z pomocy w 2015 r. zmniejszyła się w porównaniu z 2014 r. o 4,8%, a w porównaniu z 2009 r. o 10,7%.

Zbiorowość ubogich gospodarstw domowych w 2015 r. liczyła 755,6 tys., co stanowiło blisko 70% ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z 2009 r. liczba ubogich gospodarstw zmniejszyła się o 3,3%.

Struktura według liczby osób w ubogich gospodarstwach domowych zamieszkujących miasta różniła się istotnie od struktury ubogich gospodarstw domowych na wsi. W miastach dominowały gospodarstwa jednoosobowe, a wśród gospodarstw wieloosobowych gospodarstwa niewielkie – liczące do 3 osób. Na wsi wyraźnie przeważały gospodarstwa domowe wieloosobowe liczące 4 i więcej osób.

Wykres 8. Struktura ubogich gospodarstw domowych według wielkości i miejsca zamieszkania w 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Ubogie gospodarstwa jednoosobowe korzystające z pomocy społecznej

W populacji 755,6 tys. ubogich gospodarstw domowych, które skorzystały z pomocy społecznej w 2015 r., gospodarstwa jednoosobowe stanowiły blisko 45%, czyli ponad 336 tys. W mieście udział tego typu gospodarstw był większy, stanowił ponad połowę zbiorowości, na wsi natomiast niewiele ponad 30%.

Specyfiką populacji ubogich samotnie gospodarujących korzystających z pomocy społecznej była wysoka dysproporcja płci (blisko 3/4 stanowili mężczyźni).

Ubdzy samotnie gospodarujący, którzy korzystali z pomocy społecznej w 2015 r. to w zdecydowanej większości osoby w wieku produkcyjnym (88%), w złej kondycji zdrowotnej, z bardzo niskim poziomem wykształcenia. Jedynie 19,1% osób w wieku 25 lat i więcej posiadało wykształcenie co najmniej średnie. Wśród osób w wieku produkcyjnym osoby bezrobotne stanowiły 54,2%, a bierne zawodowo 44,4%.

Ponad połowa osób ubogich samotnie gospodarujących nie miała żadnych źródeł dochodu, a 26,6% uzyskiwało dochód na poziomie poniżej połowy kwoty kryterium dochodowego, czyli w kwocie nieprzekraczającej 317 zł miesięcznie⁹. Tak niskie dochody pochodziły głównie ze źródeł niezarobkowych (43,5%), w tym zabezpieczenie w postaci świadczeń emerytalno-rentowych posiadało 6,6% osób w wieku poprodukcyjnym.

Dwa główne powody korzystania z pomocy społecznej wśród ubogich osób samotnie gospodarujących to problemy zdrowotne i brak pracy. Z powodów zdrowotnych pomoc otrzymało ponad 178 tys. osób, co stanowiło blisko 53% wszystkich ubogich samotnie gospodarujących. Z powodu braku pracy pomoc otrzymało ponad 140 tys. osób, czyli blisko 42% wszystkich ubogich samotnie gospodarujących.

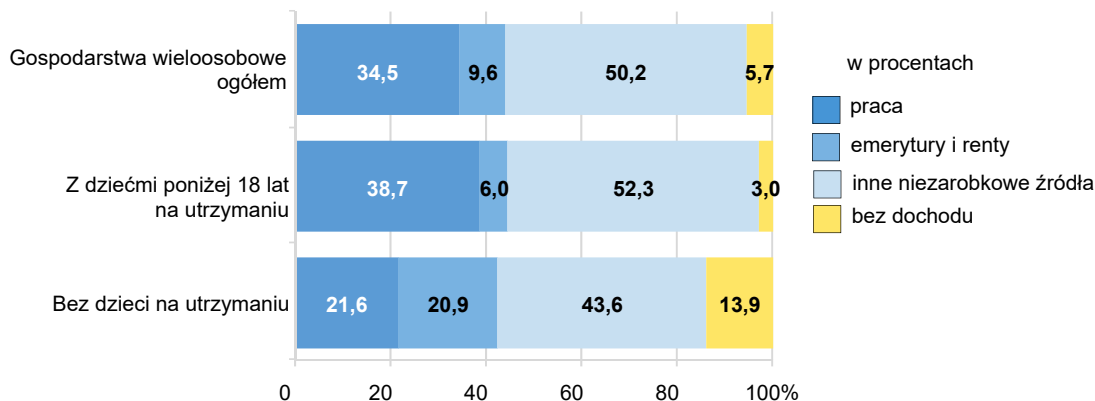
W 2015 r., podobnie jak w roku poprzednim, niemal wszyscy ubodzy samotnie gospodarujący (blisko 99%) otrzymali pomoc pieniężną (zasiłki celowe, okresowe lub stałe). Niezależnie od pomocy finansowej duża część osób tej grupy otrzymała pomoc niepieniężną (65%) w formie świadczeń rzeczowych, przede wszystkim w formie składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne oraz pracy socjalnej.

Ubogie wieloosobowe gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej

W populacji 755,6 tys. ubogich gospodarstw domowych, które skorzystały z pomocy społecznej, ponad 55% (419,5 tys.) stanowiły gospodarstwa wieloosobowe. Na wsi udział tego typu gospodarstw był większy i stanowił blisko 66%, natomiast w miastach ponad 46%. W porównaniu z 2009 r. liczba ubogich gospodarstw wieloosobowych korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 13,2%.

Wśród ubogich gospodarstw wieloosobowych korzystających z pomocy 316,5 tys., czyli ponad 3/4 to gospodarstwa domowe z dziećmi na utrzymaniu, w wieku poniżej 18 lat.

Wykres 9. Struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania w 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Dla blisko 35% ubogich gospodarstw wieloosobowych podstawę utrzymania stanowiły dochody z pracy, a blisko 10% utrzymywało się głównie z emerytur lub rent. Ponad połowa gospodarstw domowych analizowanej zbiorowości utrzymywała się ze źródeł niezarobkowych innych niż emerytura i renta. Udział gospodarstw bez dochodu wynosił blisko 6%.

W zbiorowości korzystających z pomocy społecznej ubogich gospodarstw domowych z dziećmi, większy udział przypadła na gospodarstwa utrzymujące się z pracy (blisko 39%) oraz z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renty. Wyraźnie niższy (6,0%) był udział gospodarstw utrzymujących się głównie z emerytur i rent. Udział gospodarstw bez dochodu wynosił 3,0%.

Główną przyczynę przyznania świadczeń z pomocy społecznej w blisko 49% ubogich gospodarstw wieloosobowych stanowiło bezrobocie. Z pozostałych powodów, do najczęstszych należały: problemy rodzinne (przede wszystkim bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w rodzinach niepełnych lub/i wielodzietnych), które jako główne wystąpiły w ponad 27% gospodarstw domowych oraz problemy zdrowotne, czyli niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba przynajmniej jednej osoby w gospodarstwie domowym – w blisko 24% gospodarstw.

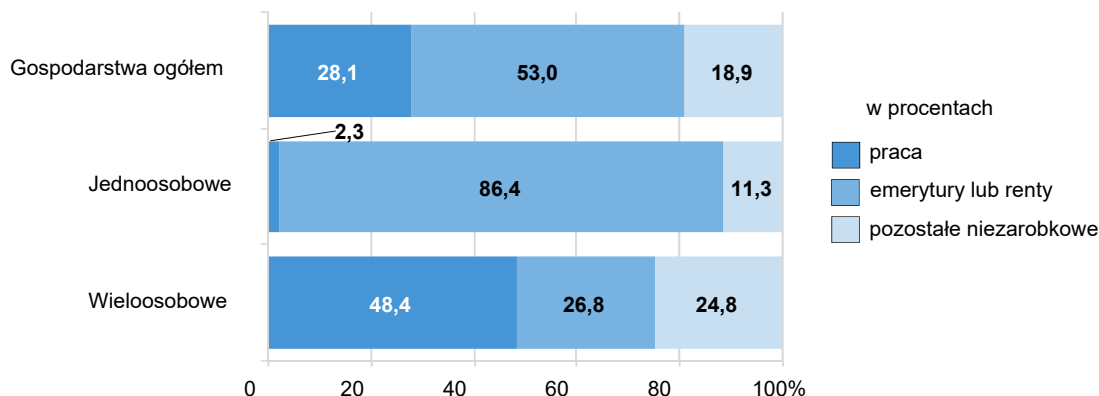
Blisko 85% ubogich gospodarstw wieloosobowych korzystających z pomocy, a wśród gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu – ponad 80%, otrzymało pomoc pieniężną (głównie w formie zasiłku celowego lub okresowego). Niezależnie od pomocy finansowej, ponad 75% tych gospodarstw skorzystało ze świadczeń niepieniężnych. Na tak wysoki odsetek miały wpływ gospodarstwa domowe z dziećmi na utrzymaniu, z których ponad 82% korzystało ze świadczeń niepieniężnych, w tym prawie 74% z posiłków wydawanych w ramach programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

Gospodarstwa domowe z dochodem powyżej kryterium dochodowego

Zbiorowość gospodarstw z dochodem na osobę powyżej kryterium dochodowego liczyła 331,4 tys., czyli ponad 30% ogółu gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

W tej zbiorowości gospodarstwa jednoosobowe (osoby samotnie gospodarujące) stanowiły 43,9%.

Wykres 10. Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej z dochodami wyższymi od kryterium dochodowego według głównego źródła utrzymania w 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Gospodarstwa domowe z dochodami powyżej progu dochodowego odróżnia od gospodarstw ubogich fakt zdecydowanie większego udziału gospodarstw utrzymujących się głównie z emerytury lub renty (blisko 53%).

W związku z powyższym, w tej grupie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej dominowały inne rodzaje problemów, z powodu których przyznano świadczenia. Na pierwszy plan wysuwały się problemy zdrowotne, które okazały się główną przyczyną przyznania świadczeń dla blisko 67% gospodarstw domowych z dochodami powyżej progu dochodowego. Stosunkowo często występowały również jako podstawowe: problemy rodzinne (dla ponad 17% gospodarstw domowych) oraz zdecydowanie rzadziej niż w przypadku gospodarstw ubogich brak pracy (w blisko 15% gospodarstw domowych).

Ponad 71% gospodarstw domowych z dochodami powyżej progu dochodowego otrzymało pomoc niepieniężną. Wśród nich ponad 35% korzystało ze świadczeń na podstawie programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w postaci bezpłatnych posiłków lub artykułów żywnościowych. W tym przypadku dochód na osobę był podwyższony do 150% kryterium dochodowego ustalonego w ustawie o pomocy społecznej.

Drugą zasadniczą grupę gospodarstw z dochodem powyżej kryterium stanowiły takie, które korzystały z usług opiekuńczych (ponad 21%). Usługi opiekuńcze według ustawy o pomocy społecznej przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Pomoc w tej formie jest świadczona odpłatnie i mogą z niej korzystać także osoby z dochodami

przekraczającymi kryterium dochodowe. Wśród analizowanej grupy gospodarstw domowych z dochodem powyżej kryterium korzystających z takiej formy pomocy ponad 83% stanowią gospodarstwa jednoosobowe.

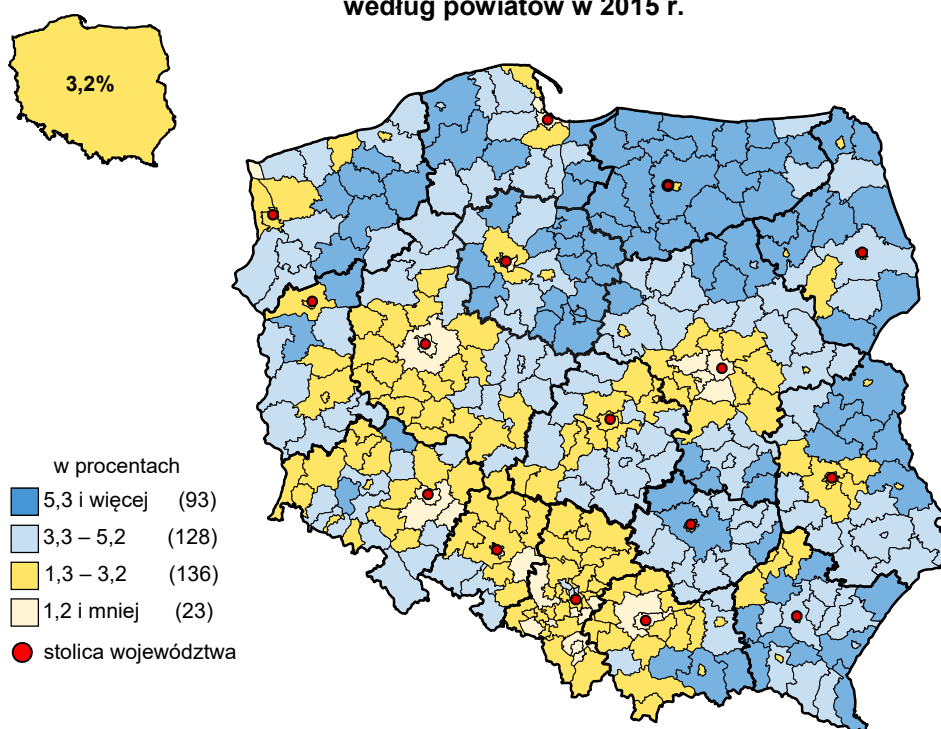
Niezależnie od świadczeń niepieniężnych, ponad 61% omawianych gospodarstw domowych otrzymało pomoc finansową i w większości były to zasiłki celowe, głównie na zakup posiłków.

Osoby trwale korzystające z pomocy społecznej¹⁰

Wśród opisanych wcześniej 1931,2 tys. ubogich beneficjentów, 1244,3 tys. (64,4%) to osoby trwale korzystające z pomocy społecznej.

Zasięg trwale korzystających z pomocy społecznej, czyli udział trwale uzależnionych od świadczeń z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności kraju wyniósł 3,2%. Na wsi zasięg trwale korzystających z pomocy społecznej kształtował się na poziomie 4,6% i był 2-krotnie wyższy niż w mieście.

Mapa 3. Udział beneficjentów trwale korzystających z pomocy społecznej według powiatów w 2015 r.

W 2015 r. największy odsetek osób trwale korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców wystąpił w województwach: warmińsko-mazurskim (6,3%) oraz kujawsko-pomorskim (4,9%). W obu tych województwach omawiana zbiorowość trwale korzystających stanowiła blisko 69% wszystkich ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Znaczący odsetek ubogich trwale korzystających z pomocy społecznej (powyżej 4%) wystąpił ponadto w województwach: podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim i lubelskim.

Najniższe wskaźniki udziału trwale uzależnionych od pomocy społecznej w liczbie mieszkańców (poniżej 3%) odnotowano w województwach: mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim, dolnośląskim, opolskim i śląskim.

Największe nasilenie trwałego korzystania z pomocy społecznej zaobserwowano w powiatach północnej i wschodniej części Polski. Na Mapie 3 można także zauważyć, że zwykle w powiatach przyległych do dużych miast zasięg trwałego korzystania z pomocy społecznej był niższy niż w powiatach peryferyjnych.

Szczegółnej uwagi wymagają powiaty, w których udział trwale korzystających z pomocy społecznej wynosił 5,3% i więcej. Taki zasięg trwałego korzystania z pomocy społecznej odnotowano w 93 powiatach. Największa liczba powiatów z wysokim zasięgiem trwałego korzystania z pomocy społecznej była skupiona w województwach: warmińsko-mazurskim (18 powiatów, tj. 86% powiatów województwa), kujawsko-pomorskim (16 powiatów – 70%), podlaskim (9 powiatów – 53%) oraz podkarpackim (10 powiatów – 40%).

Większość trwale korzystających z pomocy społecznej to mieszkańcy wsi (56,4% ogółu trwale korzystających z pomocy).

Zasięg trwałego korzystania z pomocy społecznej dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat wynosił 6,5% (35,9% ogółu trwale korzystających z pomocy), a osób w wieku produkcyjnym – 3,1% (60,2% ogółu trwale korzystających z pomocy). Zasięg trwałego korzystania z pomocy społecznej osób w wieku poprodukcyjnym wynosił 0,7%, a udział w ogólnej liczbie trwale korzystających z pomocy społecznej 3,9%.

Wśród osób w wieku produkcyjnym trwale korzystających z pomocy społecznej większość to osoby w wieku mobilnym (58,0% ogółu osób trwale korzystających w tym wieku). Blisko 85% trwale korzystających z pomocy to osoby niepracujące, a około 3/4 z nich to osoby z wykształceniem poniżej średniego.

Szczególną uwagę zwracają osoby bezdomne trwale korzystające z pomocy społecznej. Wśród grupy ponad 28 tys. osób bezdomnych korzystających z pomocy społecznej, ponad połowa (52,1%) to osoby trwale korzystające z tej pomocy. Prawie 82% osób bezdomnych trwale korzystających z pomocy społecznej przebywało w miastach. Osoby bezdomne w wieku produkcyjnym stanowiły 86,7% ogółu osób bezdomnych trwale korzystających z pomocy społecznej, w tym większość (ponad 66%) to osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym. Osoby bezdomne w wieku poprodukcyjnym stanowiły 13,4% ogółu osób trwale korzystających z pomocy, w tym większość to osoby w wieku 65-74 lata (11,1% ogółu trwale korzystających).

¹ Beneficjenci pomocy społecznej to zbiorowość wszystkich członków gospodarstw domowych, a także osoby bezdomne, które w roku badania skorzystały przynajmniej raz z jakiegokolwiek pomocy świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej, przyznanej decyzją administracyjną poprzedzoną wywiadem środowiskowym. Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (jednolity tekst Dz. U. z 2016 r. poz. 930), podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z powodów określonych w art. 7, a ponadto – dla świadczeń pieniężnych – wysokość dochodu nie przekraczająca kryterium dochodowego.

Dochód w ustawie o pomocy społecznej (art. 8) oznacza sumę miesięcznych dochodów netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne), z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego oraz wartości świadczeń w naturze. Dochód pomniejsza się o kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Dochód rodziny stanowi sumę miesięcznych dochodów osób w rodzinie. Dochód na osobę w rodzinie oznacza dochód rodziny podzielony przez liczbę osób w rodzinie.

Definicja rodziny według ustawy o pomocy społecznej (ustawa z dnia 12 marca 2004 r. – tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 930) odpowiada definicji gospodarstwa domowego według GUS.

² Środowiskowa pomoc społeczna w odróżnieniu od pomocy świadczonej w formach stacjonarnych to świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania. Podstawowym źródłem informacji jest zbiór danych jednostkowych o beneficjentach świadczeń zrealizowanych przez ośrodki pomocy społecznej zawartych w Zbiorze

Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej, którego gestorem jest Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Opracowanie przedstawia wyniki kolejnej edycji badania statystycznego „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”.

³ Kryterium dochodowe to kwota, która według przepisów ustawy o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o świadczenia pieniężne. Wysokość tych kwot wynosiła:

- od 1 października 2012 r. do 30 września 2015 r. – dla osoby samotnie gospodarującej – 542 zł, a dla osoby w rodzinie – 456 zł na osobę (w 2012 r. kwoty stanowiące kryteria dochodowe podwyższono po 6-letniej przerwie);
- od 1 października 2015 r. – dla osoby samotnie gospodarującej – 634 zł, a dla osoby w rodzinie – 514 zł.

⁴ Osoby ubogie korzystające z pomocy społecznej lub inaczej ubodzy beneficjenci to członkowie ubogich gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne korzystające z pomocy społecznej z dochodem poniżej kryterium dochodowego. Ubogie gospodarstwa domowe to takie, w których dochód na osobę samotnie gospodarującą (gospodarstwo domowe jednoosobowe) lub na osobę w gospodarstwie domowym wieloosobowym nie przekraczał kryterium dochodowego. Inaczej określono je jako „ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej”.

⁵ Przyjęto kryterium dochodowe z 1 X 2015 r.

⁶ Stopnie urbanizacji zostały wprowadzone w celu rozróżnienia obszarów w zależności od ich zurbanizowania.

Wyznaczono 3 klasy (obejmujące wszystkie lokalne jednostki administracyjne na poziomie LAU-2 – gminy) według stopnia urbanizacji DEGURBA: obszary gęsto zaludnione, obszary pośrednie, obszary słabo zaludnione. Opis stopni urbanizacji opracowano na podstawie publikacji Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU_SILC 2014), GUS, Warszawa 2015.

⁷ Do ustalenia osób ubogich przyjęto kryterium dochodowe z 1 X 2015 r.

⁸ Osoba bezdomna w ustawie o pomocy społecznej (art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2014 r. – tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 930) oznacza osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania. Ze zbiorowości osób bezdomnych korzystających z pomocy społecznej wyłączono wszystkie osoby, które straciły mieszkanie z powodu zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

⁹ Przyjęto kryterium dochodowe obowiązujące od dnia 1 X 2015 r.

¹⁰ Osoby trwale korzystające z pomocy społecznej to osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej, z dochodami niższymi od przyjętego dla danego roku kryterium dochodowego w roku badania i przynajmniej w ciągu dwóch z trzech poprzednich lat. Dla członków wieloosobowych gospodarstw domowych uwzględniano dochód na jedną osobę w gospodarstwie domowym, a dla osób samotnie gospodarujących i bezdomnych ich dochody własne.

Opracowanie merytoryczne:

Urząd Statystyczny w Krakowie
Oddział w Tarnowie
Anna Gubernat Tel: 14 688 02 04
Jan Szarek Tel: 14 688 02 48

Rozpowszechnianie:

Rzecznik Prasowy Prezesa GUS
Karolina Dawidziuk
Tel: 22 608 34 75, 22 608 30 09
e-mail: rzecznik@stat.gov.pl

Więcej na: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/>